

Det elektriske kjøleskapet og andre minner

– om ting som erindring

Af Liv Emma Thorsen

Den 2. januar 1787 skrev Goethe i sin italienske dagbok: »Man kan si hva man vil til gunst for en skriftlig eller muntlig overlevering, i de færreste tilfeller er den tilstrekkelig, for den kan jo ikke meddele oss en gjenstands egentlige karakter, selv ikke når det gjelder åndelige ting. Først når man har gransket gjenstanden nøyaktig, kan man siden lese og høre om den, for dette supplerer da det levende synsinntrykk.«¹

Gjenstandsforskere har interessert seg for tingenes singularitet – ting som blir enestående fordi de har en historie. Forskningsinteressen er her rettet mot hva eiendeler betyr for oss, og kildematerialet er ofte spørrelistesvar, registreringer og intervjuer som tar utgangspunkt i forholdet mellom personer og deres private eiendeler (Ljungström 1990, Rogan 1993). I denne artikkelen er den konkrete gjenstanden av mindre interesse. Det er *minner* om den tinglige verden som står i fokus for analysen, erindringsbilder som er bygget opp rundt minnet om en eller flere ting. Mitt ærend er ikke å belyse betydningen av det å eie, men å diskutere hvilken tolkning historier om ting kan gis når mennesker forteller om sine liv.

Ting har flere lag av betydning som spenner fra det rent instrumentelle til det symbolske. Enkelte gjenstander får status av å være »erindringsgjenstander« i kraft av sitt symbolinnhold. Slike gjenstander kan være kostbare nyanskaffelser eller gaver gitt i anledning av livets høytider, men det kan like gjerne dreie seg om høyst hverdagslige ting. Erindringsgjenstander er ting som det knytter seg en historie til, historier som kan belyse verdiladete forhold i intervjupersonens livsløp. Erindringsgjenstander kan derfor bidra til å etablere en tidsdimensjon i familiehistorien og til å avdekke mer tabuerte og verdibelagte forhold i eierens livshistorie (Kuntz 1990). Denne koblingen mellom ting og biografi, det

være seg individ- eller familiebiografier, er også beskrevet av etnologer som har arbeidet med gjenstandsdokumentasjon (Ljungström 1990). Min nysgjerrighet er rettet mot hvilke ting mennesker trekker fram fra erindringen når de forteller om sine liv, og den betydning tingen får i beretningen. Det kan handle om gjenstander som intervjupersonen fortsatt eier, men det dreier seg oftest om ting som for lengst er kastet eller forsvunnet.

Ting som erindring vil her bli analysert ut fra to kontekstuelle vinklinger: Som kulturelle markører og som metaforer for verdibelagte forhold i fortellerens liv – det være seg av positiv eller negativ art. Jeg bruker metafor i betydningen »billedlig uttrykk«, og det er min tolkning av utsagnets betydningsinnhold og ikke intervjupersonens ordbruk som ligger til grunn for å kategorisere et utsagn som metaforisk. Som eksemplene vil vise, kan høyst ulike gjenstander fremstå som kulturelle markører. Videre kan én og samme ting fungere både som kulturell markør og som metafor.

En kulturanalytisk tolkning av intervjuetekster rommer i tillegg både et kjønns- og et klasseaspekt. Jeg vil forsøksvis relatere disse tinglige erindringsbildene til en kollektiv kulturell referanseramme, og samtidig rette søkelyset mot mulige kjønnsforskjeller i kvinners og menns måte å bruke ting til å konstruere historien sitt liv. Til slutt vil jeg forberede leseren på at dette er en artikkel som bærer preg av å være et eksperiment som jeg ennå ikke ser det endelige resultat av.

Ungdom og ting

Analysen bygger på tolv intervjuer med like mange kvinner og menn som vokste opp i arbeiderbydelen Kampen i Oslo i mellomkrigstiden. Disse ble intervjuet om sine ungdomsår. Materialet blir brukt i en undersøkelse som tar opp problemstillinger knyttet til opposisjonene offentlig-privat, intimitet-distanse og egen kultur-andres kultur, opposisjoner som kjennetegnet det hverdagsliv og den kultur som unge mennesker skulle mestre i mellomkrigstiden og krigsårene.²

Under samtalene ble det lagt vekt på å få intervjupersonene til å fortelle om materielle forhold som hadde betydning for dem, og i tillegg til boligstandard ble det stilt spørsmål om hva de hadde av private eiendeler i oppveksten, hvor de oppbevarte sine private ting, om de hadde eget værelse, om konfirmasjonstøy- og gaver, og om hvordan de disponerte penger. Dette var spørsmål som ledet inn på konkrete forhold som de fleste

hadde lett for å huske. Hensikten var ikke å få en detaljert oversikt over informantenes materielle bakgrunn, men å lokke fram minner som kunne belyse undersøkelsens hovedproblemstillinger.

Betydningen av ting – empirisk som symbolsk – kommer godt fram i erindringsbilder fra ungdomsårene. Dette er en livsfase hvor ungdom i arbeiderklassen begynte å tjene sine egne penger, penger som dels gikk til familiens hushold, dels til personlig forbruk (Thorsen 1993). Ungdomstiden er også en periode hvor gutter og jenter ble mer bevisst om hvordan status ble signalisert gjennom det materielle, i det private så vel som i det offentlige rom. Klær er det mest nærliggende eksempel på gjenstander som de aller fleste husker og som har en klar symbolfunk-

Stykkelen er en utpreget »erindringsgjenstand«. Bildet er tatt en gang i 1930-årene utenfor Nordrehovsgaten 30 på Kampen. (Repro: Arthur Sand, IKS, UiO).

sjon i det offentlige rommet. Men også minner om gjenstander som knytter an til fritidssfæren slik som sykkel, ski og skøyter, belyser forholdet mellom privat og offentlig. Det å eie eller ikke eie slike ting, plasserte de unge fra arbeiderfamilier »innenfor« eller »utenfor« den nye fritidskulturen som vokste fram i mellomkrigstiden.

Som leseren vil se, blir det også brukt eksempler som referer til intervjupersonens barndom. Dette bunner i kildematerialets spesifikke karakter. Et retrospektivt intervju er en type samtale hvor intervjueren forsøker å styre intervjupersonens assosiasjoner i en bestemt retning, i denne sammenhengen det å hente fram minner fra ungdomsårene. Ikke dessto mindre vil et intervju være preget av at fortelleren hele tiden veksler mellom fortid, nåtid og fremtid. I den private biografien er det ikke noe skarpt skille mellom de ulike fasene i livet, minner om foreldre og søsken finner sin resonnansbunn i hele intervjupersonens livsløp. Biografien befinner seg i varighetens tidsdimensjon, ikke i den kronologiske og mekaniske tid (Aarnes 1989).

Det elektriske kjøleskapet

I mellomkrigstiden var Oslo en utpreget klassedelt by. I begynnelsen av 1900-tallet var klasseskillet tydeligere i den norske hovedstaden enn for eksempel i København, hvor inntektsfordelingen var jevnere, færre husholdninger holdt tjenere og hvor arbeiderklassen ikke bodde så trangt som i Oslo (Kjeldstadli 1990). De sosiale skillene ble understreket av byens topografi og av den fysiske organiseringen av byrommet. Akerselven deler byen i en østkant og en vestkant. De rene arbeiderbydelene lå på østkanten, mens residensstrøkene og leiegårdskvarterene for middelklassen var lokalisert til vestkanten.

Den fysiske og sosiale todelingen av byen ble også reflektert i tidens ungdomskultur. Ungdom fra øst og vest hadde hver sine territorier, ikke bare i byen, men også i naturområdene rundt Oslo. Arbeiderungdommen gikk på ski i Østmarka mens de andre brukte Nordmarka og Vestmarka. Om sommeren dro arbeiderungdommen og badet på østsiden av Oslofjorden eller de reiste ut på fjorden til de nærmeste øyene. Vestkantungdommen inntok strendene på Bygdøy eller de dro lengre ut i fjorden i sine seil- og motorbåter.

Denne ordningen av byrommet førte til at arbeiderungdom fra østkanten svært sjelden ble kjent med borgerskapets sønner og døtre. De hadde likevel en klar oppfatning av hvordan »de andre« var, nemlig det

modsatte av dem selv. Dette blir understreket av de stereotype karakteristikkene intervjupersonene ga av ungdommer fra vestkanten. Om ungdommen på byens vestkant aldri så mye var i besittelse av kulturell kapital som et »dannet« språk og kostbart tøy, kvalifiserte dette i arbeiderungdommens øyne til nedsettende karakteristikker som »blautfisker og fløtepusser«³. En økonomisk og kulturell underlegenhet ble vendt i favør av de unge guttene fra Kampen. »Kampegutta« var ekte menn med muskler og harde hender:

De fra vest de gikk jo i pene klær. Gutterne der hadde jakker. De fra østkanten hadde genser til hverdagsbruk. Og så snakket de et helt fremmed sprog i forhold til vi på denne siden av elva. Var mere slepent og dannet sprog som de brukte der. Her var det mere hardt og brutalt østkantsprog. Vi traff dem aldri. De var drittsekker og gikk pent kledd og var geitete og jålete.⁴ (Egon f. 1917)

Det arbeiderungdommen måtte kjenne til av borgerlige hjem, var ervervet gjennom korte øyeblikk av stjålne øyekast inn i kjøkkenet når de leverte varer via baktrappen. Willys erindringsbilde fra et velstående borgerlige hjem, er følgelig temmelig enestående, men det illustrerer nettopp derfor så tydelig de atskilte verdener arbeiderungdom og borgerskaps ungdom vokste opp i:

Før jeg traff henne jeg ble gift med, traff jeg en dame som bodde ute på Stabekk.⁵ Jeg visste jo ikke da hvor hun bodde da jeg traff'a. Vi hadde gått polonese og litt sånn som vi gjorde der. Og det var jo skikk og bruk den gangen at du fulgte gjerne hjem den dama du hadde dansa litt med. Og hun bodde på Stabekk. Jeg hadde vel litt penger så vi hadde til toget, for vi tok toget ut dit. Ja, jeg blei invitert opp der. Jeg spurte vel kanskje om det var noen hjemme, men det var det ikke, så det var vel derfor hun tørte, for vi var jo ikke så gamle. Men det var ikke noe farlig som skjedde heller, så det var vel greit nok. Vi drakk kaffe, og så satt vi på en sofa der i stua. Pent var det der, det var mye penere enn det var hjemme hos meg. Vi hadde drukket kaffe og sat der og pratet om litt av hvert, så hørte jeg plutselig noe som satte i gang, det var en slags motor. Og jeg lurte på hva dette her var for no', for jeg hadde ikke vært borti noe som hadde en sånn lyd. Nei det, sa a, det er bare kjøleskapet som starter det. Åhå, tenkte jeg, jeg sa ikke noe. Javel, tenkte jeg, jeg hadde jo bare sett sanne kjøleskap dem bar is inn i. Å nei, tenkte jeg da. Jeg dro nå hjem på kvelden, og jeg tenkte at der hadde jeg ikke no' å gjøre, for det var så fint der, så der tørte jeg ikke å henvende meg så det blei bare med den turen, for jeg syns jeg var kommen over i et sted hvor jeg ikke passa inn. (Willy f. 1920)

Pikens foreldre kunne være trygge selv om de unge var alene hjemme: Det elektriske kjøleskapet fungerte effektivt som anstand, en kulturell markør som skremte bort den unge arbeidergutten en gang for alle. Det er nok ikk tilfeldig at det var lyden en *motor* som rev Willy ut av drøm-

men og tilbake til virkeligheten, og ikke den elegante stuen hvor det var så mye finere enn hjemme hos ham selv. Alle mannfolkene i familien var glødende interessert i motor, og Willy var den eneste av fire brødre som ikke ble bilmekaniker.

Ting som eiendom, ting som opplevelse og ting som drøm

De tingene det blir fortalt om, opptrer empirisk på tre måter. Det kan for det første være ting som intervjupersonen eller familien eide, det vi i dag ville kalle statussymboler. For det andre kan ting stå i sentrum for en opplevelse slik som det elektriske kjøleskapet, og for det tredje kan ting være uttrykk for drømmen om det uopnåelige.

Å eie en hytte på landet var et slikt statussymbol. Tre av de tolv intervjupersonene kom fra hjem hvor foreldrene hadde klart å spare sammen til et sommerhus. Nå er en hytte ikke en ting, og jeg vil i stedet bruke *motorsykkelen* til Willys far som eksempel. Willys far kjøpte seg motorsykel og dagpendlet om sommeren mellom familiens hytte 50 km nord for Oslo og arbeidsplassen inne i byen. Både motorsykkelen og hytta er elementer i det nye, urbane ferie- og fritidsmønsteret som ble utformet i hovedstaden i mellomkrigstiden (Kjeldstadli 1990). Motorsykkelen plasserte Willys far som en moderne mann i sin samtid, noe han også var seg bevisst når han kom på overraskende besøk hos sine mer gammelmodige slektninger på landet.

Ting blir også husket fordi de er knyttet til en opplevelse som berørte grunnleggende verdier og holdninger hos intervjupersonen. I Willys biografi opptrer det elektriske kjøleskapet, eller rettere sagt *motorlyden* av kjøleskapet som en kulturell markør mellom det kjente og det fremmede. I Lailas liv var det lærerinnens nye *føllskinnkåpe* som utløste hennes første autoritetsopprør. Laila var en av de stille pikene i klassen. Familien hadde bedre råd en gjennomsnittet på Kampen, og dette ble understreket ved Lailas plassering i klasserommet hvor hun satt på første rad. Hjemme var hun eneste barn og fikk en svært streng oppdragelse. Ved den minste obsternasige ytring kløp moren henne i øret, og Laila lærte fort å tie når voksne var til stede. Legg merke til at hun ikke husker foranledningen til episoden som førte til at begeret rant over, men at det var en føllskinnkåpe det vil si en *billig* skinnkåpe, som utløste hennes beskjedne protest – er et viktig fortellerpoeng:

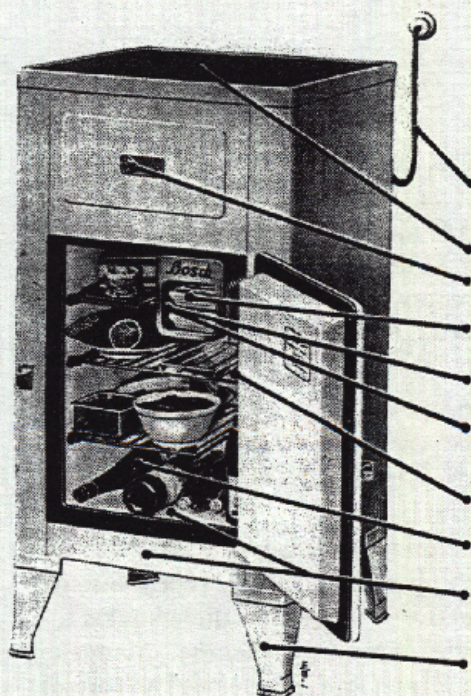
Jeg var veldig fornærmet på lærerinna, hvorfor husker jeg ikke. Det var vinter, og hun hadde på seg ny skinnkåpe den dagen, en føllskinnkåpe. Vi sto og skulle kle på

BOSCH

Kjøleskap

Gir Dem:

1. Billig kjøling
2. Konstant kjøling
3. Alltid frysetemperatur
4. Is selv den varmeste dag
5. Kjøling for årtier

Tilknytning til lysnettet — strømforbruket er kun 0,6 kWh i døgnet.

Praktisk toppflate til å sette fra sig kopper og skåler.

Her kan De selv regulere temperaturen.

48 krystallklare isterninger alltid for hånden.

Og her kan De også fryse spiseis og fryse mat og drikke.

Selv en flaske champagne får man plass til her for hurtigkjøling.

Her er plass til tre 1-liters flasker melk lagt ved siden av hinannen.

Bosch-kjøleskap har rikelig dybde slik at høie vinflasker kan ligge i det.

Det utvendige belegg består ved Bosch-kjøleskap av en spesiell hård lakk som er særlig motstandsdyktig både mot støt, slag og fruktsyre. Innvendig er skapet snehvitt emaljert.

Føttene kan tas av.

oss, og hun hadde satt på seg denne føllskinnkåpen og syns hun var fin, vet du, og det syns vel alle de andre og. De var borte og kjente på dette skinnet. Og så spurte hun: Skal du ikke kjenne på kåpa mi? Hun hadde vel skjønt at jeg var lei meg. Men i hvert fall så var ikke jeg bort og kjente på kåpa hennes. Skal ikke du kjenne på skinnet på kåpa mi du da Laila? sa hun. Se på kåpa mi og kjenne på skinnet? Jeg har da sett ei skinnkåpe før, sa jeg. Og da ble jeg satt på gangen. (Laila f. 1919)

Videre er det ting som blir husket fordi intervjupersonen drømte ønske om å eie denne bestemte tingen. *Piano* hører til denne kategorien gjenstander, og ikke overraskende er det kvinner som forteller at de ønsket sig piano i oppveksten. For en arbeiderjente var det slette ikke uproblematisk å ha et slikt ønske. I Borgnys beretning er pianoet en kulturell markør som plasserte familier uten piano i arbeiderklassen, mens de ytterst få familiene på Kampen som hadde et piano, ble koblet sammen med middelklassen. Pianoet fremstår i hennes beretning som et symbol med politisk innhold, referert til som »dette konservative instrumentet«. For en jentunge som kom fra en trangbodd hjem hvor far var politisk aktiv på venstresiden, var det derfor konfliktfyllt å ønske seg piano – slik bestevenninnen hadde. Borgny visste at pianoet ikke hadde noen plass i et arbeiderhjem, verken økonomisk, fysisk eller kulturelt. Likevel var hun »helt syk etter piano!«.

Konfirmasjon i lysegrønt

Det er knyttet mange minner til klær, ikke minst konfirmasjonstøyet. Det gjelder snitt og kvalitet, om det var hjemmesydd, konfeksjon eller målsøm. Konfirmasjonstøy er noe både menn og kvinner husker i ettertid, men hva de legger vekt på, er forskjellig. Kvinnene er opptatt av å få fram hvor fine de var i sitt nye voksentøy, og de viser seg som eksperter på det kvinnelige arbeidsområdet når de beskriver snitt, kvalitet og fargevalg. Elses yndlingsfarge var grønt:

Konfirmasjon skjolen min var grønn. Det var sølvgrå strømper og så hadde jeg sølvsko. Og til overhøring hadde jeg en liten grønn stråhatt. Og så hadde jeg noe som het complé. Det var skjørt med splitt og $\frac{3}{4}$ lang jakke. Og så hadde jeg lysegrønn bluse og grå sko. (Else f. 1920)

Etter barneårene med omsyde kjoler under hverdagsforklærne, var det var morsomt å få nytt, voksent tøy: To par sko, hansker, kåpe, bluse og skjørt og så selve konfirmasjon skjolen. Det voksne tøyet understreket pikenes nye status, og det synes å ha gitt dem en ny sikkerhet. Mennene husker også at det var spennende å få nytt tøy. Problemet var bare at

konfirmasjonsdressen⁶ ble anskaffet så alt for stor. Den skulle vare i mange år, og konfirmasjonsbildené viser unge gutter i mørke dresser som er for lange på ermene og i buksebena – så langt fra den elegansen som de unge damene la for dagen.

Både guttenes og pikenes konfirmasjonstøy var investeringsobjekter, men formålet var forskjellig. Guttenes dresser var uttrykk for det skikkelige og solide, tøy som kunne slites på i mange år. Ble konfirmasjonsdressen sydd romslig nok, kunne man også gifte seg i den. Herremoten vekslet heller ikke så raskt som damemoten, dresser var tidløse. Pikenes konfirmasjonskjoler derimot, var en investering i øyeblikkets forvandling da piker ble til unge damer. De skulle helst ikke »gå igjen« for mange ganger i den samme kjolen, som dessuten oftest var hvit og derfor svært upraktisk og etter hvert ble farget og omsydd og snudd.

Å spørre om en ting og få vite noe annet

Konfirmasjonsklær har festnet seg i hukommelsen gjennom sin status som rite de passage-gjenstander. Mer interessant er det når er et klesplagg som en *underbukse* blir uttrykk for velstand – eller viser den seg å være en metafor for noe helt annet? Evys familie hørte til dem som levde rimelig bra i de vanskelige 20- og 30-årene. På spørsmålet om hvordan andre familier på Kampen klarte seg i mellomkrigstiden, svarte hun med denne historien:

Det var bare et par stykker i klassen min som det var veldig dårlig med. Og så husker jeg at jeg hadde gitt bort underbuksa mi. Hu mor hadde sydd sånn sort sateng med rødt fôr. Og hun jenta holdt på å fryse bort. Så tok jeg av meg bukse og ga henne den. Så kom jeg hjem da, og så sa jeg: Jeg ha'kke no' bukse. Jeg ga hu Evelyn bukse mi. Ja, det er greitt det, sa a mor. Det var pent av deg det, sa a. Hu var veldig fin sånn a mor. (Evy f. 1920)

Som i så mange av svarene som intervjupersonene gir, rommer denne historien flere lag betydning. For det første den faktiske opplysningen i første setning som knytter svaret sammen med spørsmålet og dermed gir samtalen mening. Samtidig åpner den for intervjupersonen til å komme fram med sin assosiasjon hvor historien om den fine sateng-underbuksen binder sammen flere tema. Intervjueren spør om hvordan levestandarden var i andre familier, Evy gir et svar som dypest sett handler om moren. Det var en mor som oppdro fem barn samtidig som hun hadde flere deltidsjobber i løpet av dagen. Det var en mor som regjerte hjemmet, familien og økonomien med myndig hånd, samtidig som hun

lærte barna å være generøse overfor andre. Tillike var Evys mor utlært syerske, så det var sikkert en særlig fin underbukse hun hadde laget – noe en ikke ga fra seg i utide.

I løpet av intervjuet brukte Evy flere ganger en konkret ting som inngang til å fortelle om moren. På spørsmålet om når familien skiftet ut vedkomfyren med el-komfyr, fortalte hun denne historien fra dagen moren skulle komme hjem fra et lengre opphold på sykehus, og familien hadde kjøpt el-komfyr for å overraske henne:

Ja, det husker jeg veldig godt, for vi hadde »svartena«⁷ som vi sa, og da var jeg viserpike. Skal vi se, det var i femogtredve, vel. Jeg fikk lov å lære å emaljere av gullsmeden jeg var ansatt hos. Og så satt jeg og lengta hjem for jeg syns jeg så moren min, moren min hadde alltid blå kjole med hvitt forkle på når a var hjemme, da syns jeg hu sto foran den nye komfyr'n og jeg lengta hjem for å se den. Det var en magasin-komfyr. (Evy f. 1920)

Da Evy var 19 år gammel, døde moren. Også denne opplysningen er knyttet til minnet om en ting:

Radio det fikk vi hjemme før jeg gikk ut av skolen, for frøkene mi syntes det var så bortkastede penger at vi hadde radio. Har dere radio, sa hu. Ja, sa jeg. Mora mi jobba fælt, hu hobba seg i hjel.

Moderne ting i arbeiderklassereg

I det ovenstående har jeg kommet med eksempler på hvordan ting inngår i minner om fortiden. Hva slags ting blir det fortalt om? Det som umiddelbart slår en, er at intervjupersonene, riktig nok på intervjuerens oppfordring, forteller om *moderne* ting, ting som symboliserer ulike områder av moderniseringsprosessen slik som elektrifisering, nye medier og ny mobilitet. Dels dreier det seg om ting som etter siste krig ble alminnelige i norske hjem, men som i mellomkrigstiden var statussymboler i arbeiderhjem, dels om ting som refererer til den nye, norske fritidssfæren hvor sport og friluftsliv kom til å stå i sentrum.

En slik tolkning, sammenholdt med det totale intervjumaterialet, indikerer at intervjupersonene kom fra familier hvor verdier som hjemmet og fritiden ble prioritert gjennom en flittig og sparsommelig livsførsel – som oftest kombinert med et politisk engasjement. Det dreier seg om en moralsk disiplinering, en resonnerende livsstil hvor fellesnevneren var »skøtsamhet«,

for å bruke den svenske idéhistorikeren Ronny Ambjörnssons karakteristikk (Ambjörnsson 1988): En disiplinering av arbeiderklassen som førte fram til sosialdemokratiet og velferdssamfunnet i etterkrigstiden.

Intervjuutsagn er meningsbærende på flere nivåer, og en nærlesing av minner om ting kan være en fruktbar vei å gå for å avlure utsagnene deres kulturelle dimensjon. Forutsetningen for en slik tolkning er imidlertid at det enkelte utsagn eller historie alltid leses i sin fulle kontekst som er intervjuet. Den kulturelle dimensjonen er ikke bare forankret i klasse, men også i kjønn. Det kan virke som om kvinner, oftere enn menn, assosierte minnet om ting til verdibelagte forhold som har kjønnsespesifikk signifikans. Dette kommer tydelig fram i koblingen mellom ting og minner om mødre. Når kvinnenes minner om ting så ofte blir minner om mødre, er dette et uttrykk for at kvinnens hverdagsliv var knyttet til hjemmet, til »de nære ting«. Mødrene var voktere av familiens respektabilitet, og normer som autoritet og orden, solidaritet og rettferdighet, ble internalisert og videreført blant annet gjennom forvaltning av det materielle. Hvor vidt denne ulikheten indikerer at menns og kvinners fortellermåte divergerer, må undersøkes på bakgrunn av et større materiale.

Litteratur

- Ambjörnsson, Ronny 1988: *Den skötsamme arbetaren*. Stockholm: Carlssons.
- Drotner, Kirsten og Monica Rudberg (red.): *Dobbeltblikk på det moderne. Unge kvinners hverdagsliv og kultur i Norden*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Kjeldstadli, Knut 1990: *Den delte byen*. Oslo bys historie. B.4. Oslo: Cappelen.
- Kuntz, Andreas: Erinnerungsgegenstände. Ein Diskussionsbeitrag zur volkskundlichen Erforschung rezenter Sachkultur. *Ethnologia Europea* XX, 1: s. 61.-81.
- Ljungström, Åsa 1990: Berättelser inför föremål. En metodologisk diskussion om intervjuer kring föremål. I: Alf Arvidsson m.fl. (red.): *Människor & föremål*. Stockholm: Carlssons. S. 148-169.
- Rogan, Bjarne 1993: *Things With a History – and Other Possessions*. Paper presented at the 4th Conference on Research in Consumption. Amsterdam, 8-11 sept. 1993.
- Thorsen, Liv Emma 1993: A Room of One's Own? *Young. New Nordic Journal*, 1. S. 29-39.
- Thörn, Göran 1992: Vad är »det moderna»? *Häftet för Kritiska Studier* 4. S. 57-76.
- Aarnes, Asbjørn 1989: Henri Bergson i tid og varighet. I: Bergson, Henri: *Den filosofiske intuisjon*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag. S. 11-57.

Noter

1. Johann Wolfgang von Goethe: *Min italienske reise*. (1816) Oslo: Ernst G. Mortensens forlag 1966, s. 76.
2. Prosjektet er et delprosjekt i NOS-prosjektet *Unge kvinners hverdagsliv og kultur i Norden*. For en nærmere presentasjon, se f.eks. Drotner og Rudberg 1993.
3. »Blautfisk og fløtepuser«: Skvat og flødeboller.
4. »De var drittsekker og gikk pent kledd og var geitete og jålete.«: Det var nogle skide-rikker i pænt tøj, nogle udmajede tøsedrenge.
5. Stabekk ligger i Bærum, Oslos nabokommune i vest.
6. Dress: jakkesæt.
7. »Svarten: brændekomfur.